

РОЗДІЛ ІХ. ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 373.3.042-056.317(481)

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2023-4-27>

ДОСЛІДЖЕННЯ НОРВЕЗЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Андрющенко О. О.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-3625-1595
androlena@ukr.net*

Конєва А. В.

*студентка II курсу магістратури
факультету соціальної педагогіки та психології
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-9450-7192
konanvas00@gmail.com*

Ключові слова: здібності,
таланти, норвезький досвід,
діагностика, молодші школярі,
навчання, виховання.

У статті здійснено дослідження норвезького педагогічного досвіду роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Усебічний теоретичний та практичний аналіз доводить актуальність та важливість теоретико-методологічних досліджень з урахуванням міжнародного педагогічного досвіду. Розглянуто сутність феномена обдарованості та сформовано авторське визначення цього поняття як поєднання індивідуальних здібностей дитини, її фізіологічних та соціальних задатків для розвитку інтелектуальних та креативних навичок вище середнього рівня, що дають змогу досягти вагомих успіхів у певному виді або декількох видах діяльності. Підкреслено, що першим та важливим кроком у становленні свідомої та дієвої молоді є початкова ланка загальної середньої освіти, яка у своїй діяльності має ґрунтуватися на технології партнерства між усіма учасниками освітнього процесу задля своєчасного виявлення талантів, багатогранного розвитку здібностей та можливостей кожної дитини, незважаючи на її індивідуальні освітні потреби. Визначено, що провідною ідеєю початкової освіти в Норвегії є піклування про індивідуальні інтереси, потреби кожного окремого учня/учениці. Представлено систему використання методів у навчанні дітей з особливими здібностями та визначено, що популярним є метод виклику, оскільки він підтримує мотивацію молодших школярів до навчання, а правильна адаптація до індивідуальних потреб здатна безперервно давати нові виклики в будь-який час навчання. Доведено, що зазначена методика викладання породжує у дітей жагу до подальших досліджень та бажання прагнути нових знань. Проведено аналіз сучасного стану розвитку початкової освіти в Норвегії. Визначено, що ця освіта ґрунтується на адаптивному підході та застосуванні таких освітніх стратегій, як сегрегація, збагачення та прискорення. На основі аналізу наукових досліджень виявлено, що диференціація є однією з провідних методик для успішного навчання учнів з особливими здібностями в Норвегії.

RESEARCH OF THE NORWEGIAN PEDAGOGICAL EXPERIENCE OF WORKING WITH GIFTED CHILDREN IN PRIMARY SCHOOL

Andryushchenko O. O.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Preschool and Primary Education
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3625-1595
androlena@ukr.net*

Konieva A. V.

*Student II Course of Magistracy
at the Faculty of Social Pedagogy and Psychology
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9450-7192
konanvas00@gmail.com*

Key words: *abilities, talents,
Norwegian experience,
diagnostics, training,
upbringing.*

The purpose of the article is to study the Norwegian pedagogical experience in working with gifted children of primary school age. A comprehensive theoretical and practical analysis proves the relevance and importance of further theoretical and methodological research taking into account international pedagogical experience. In the article, the phenomenon of giftedness was investigated and the author's definition was formed, which is considered as a combination of a child's individual abilities, his physiological and social aptitudes for the development of intellectual and creative skills above the average level, which make it possible to achieve significant success in a certain type or several types of activity. It is emphasized that the first and important step in the formation of conscious and active youth is the initial link of general secondary education, which in its activity should be based on the technology of partnership between all participants of the educational process for the timely identification of talents, multifaceted development of abilities and capabilities of each child, regardless of her individual educational needs. It was determined that the leading idea of primary education in Norway is to take care of the individual interests and needs of each individual student. The system of using methods in the education of children with special abilities is presented and it is determined that the challenge method is popular, because it supports the motivation of younger schoolchildren to study, and the correct adaptation to individual needs can continuously give new challenges at any time of education. It has been proven that the specified teaching method creates in children a thirst for further research and a desire to seek new knowledge. An analysis of the current state of development of primary education in Norway has been carried out. It was determined that this education is based on an adaptive approach and the application of such educational strategies as segregation, enrichment and acceleration. Based on the analysis of scientific research, it was found that differentiation is one of the leading methods for successfully teaching students with special abilities in Norway.

Постановка проблеми. Умови сьогодення держави напряму залежать від її громадян. Здатність кожної людини реалізувати повною мірою доводять, що розвиток та подальше процвітання

свій потенціал є найбільшою рушійною силою розвитку цілої нації. Суспільство завжди має потребу в фахівцях, які здатні навчатися впродовж життя, критично мислити, згуртовано працювати, поважати людську індивідуальність та багатокультурність середовища. Саме тому важливим напрямом у галузі освіти є проблема різнобічного розвитку обдарованої молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значущість означеної проблематики доведено величезною кількістю психолого-педагогічних досліджень і наукових дискусій серед вітчизняних і зарубіжних учених. Так, психологічні чинники обдарованості розглядали А. Адда, А. Віннер, А. Картру та ін. Питання історичних аспектів у сфері виховання обдарованих дітей вивчали А. Балацінова, В. Камишин, Г. Костюк, О. Мазяр, В. Моляко, Т. Зорочкіна та ін. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини в умовах сучасного освітнього середовища досліджували К. Андросович, О. Антонова, Н. Бухлова, О. Горенко, М. Гоцуляк, Л. Ілійчук, Л. Корінна, Н. Федорова та ін. Високо оцінюючи попередній науковий внесок, слід зазначити, що окреслена сфера освіти є, на нашу думку, недостатньо дослідженою та потребує постійного всебічного аналізу психолого-педагогічного досвіду, зокрема й міжнародного.

Метою статті є вивчення та аналіз досвіду роботи норвезьких педагогів з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен обдарованості завжди був причиною великої кількості наукових дискусій протягом багатьох століть, але, незважаючи на це, усе ще не існує чіткого тлумачення та єдиного термінологічного апарату стосовно означеної проблеми. Поняття «обдарованість» є трансдисциплінарним, що зумовлює необхідність його трактування на різних наукових рівнях: філософському, психологічному, педагогічному тощо.

У філософських дослідженнях феномен обдарованості розглядається з боку світоглядного та методологічного аспектів. Зокрема, світоглядний аспект складається з концепцій, які визначають місце, призначення, природу та сутність обдарованої людини у світі. Розроблення стратегій щодо комплексного дослідження та розвитку особливих здібностей особистості досліджується у межах методологічного аспекту.

Аналіз наукових публікацій доводить, що тема обдарованості була актуальною ще за часів античності. Хоча сам термін «обдарованість» не використовувався, але у філософському аспекті цей феномен було визначено через такі поняття, як «талант» та «геніальність».

Наукова модель структури інтелекту американського психолога Дж. Гілфорда зробила великий внесок у визначення феномену «обдарованість». У зазначеній моделі мислення людини поділяється на два типи: конвергентне, тобто те, що вимагає від людини пошуку лише одного правильного розв'язання проблеми, та дивергентне – безліч відповідей на одне питання. Саме окреслені недоліки припущень Дж. Гілфорда зробили великий прорив у темі поділу розумових здібностей на складники, що призвело до більшого розуміння досліджуваного феномену [1, с. 9–10].

Цікавими, на нашу думку, є й результати наукових досліджень американського психолога П. Торренса, який одним із перших запропонував гіпотезу про існування не тільки рівня інтелекту, а й рівня креативності, що, безумовно, є одним із чинників виявлення обдарованості особистості [2, с. 9–10].

Проте найбільш відомою моделлю обдарованості в сучасній психології прийнято вважати трьохчасткову концепцію Дж. Рензуллі. Американський педагог та психолог, спираючись на власний педагогічний досвід та психологічні спостереження, зробив висновок, що обдарованість є сукупністю трьох основних чинників: інтелекту, креативності та наполегливості. Варто зазначити, що дослідник уважав обдарованою не лише ту дитину, яка має високі результати за всіма трьома показниками, а й хоча б за одним із них [2, с. 16–17].

Узагальнюючи існуючі тлумачення окресленого терміна, визначаємо обдарованість як поєднання індивідуальних здібностей дитини, її фізіологічних та соціальних задатків для розвитку інтелектуальних та креативних навичок вище середнього рівня, що дають змогу досягти вагомих успіхів у певному виді або декількох видах діяльності.

На думку видатного вітчизняного вченого В. Тесленка, в умовах сьогодення найважливіша роль у виявленні та розвитку обдарованої особистості належить саме загальній середній освіті. У своїх роботах дослідник наголошує на тому, що «попередня багаторічна педагогічна політика і практика не були належним чином орієнтовані на актуалізацію власного потенціалу обдарованої дитини, розвиток її здібностей, задоволення наявних потреб та інтересів, що було стримуючим фактором її гармонійного зростання» [3, с. 5].

З огляду на вищевказане, пріоритетними мають бути напрями щодо виявлення та розвитку обдарованих дітей та молоді на основі психолого-педагогічного досвіду передових країн світу. На нашу думку, особливої уваги потребує дослідження норвезької системи освіти, оскільки її реформування охоплює всі рівні та характеризується великою

кількістю нововведень, що є досить нетиповими для України та, як наслідок, вимагає поглибленого дослідження з боку вітчизняних учених.

Так, наприклад, шкільна освіта в Норвегії відрізняється від української кількістю предметів, які вивчають діти, – їх усього 10. Досить нетиповим для нас є об'єднання таких наук, як фізика, хімія, біологія, географія в один шкільний предмет – природознавство. А суспільствознавство є сукупністю таких навчальних дисциплін, як історія, географія, право, соціологія. Тобто використовується метод наскрізної інтеграції, що нині є домінуючим у реалізації концепції Нової української школи [4].

Однією з головних відмінностей шкільної освіти в Норвегії від української є чітке розділення здобувачів освіти на різні вікові групи. У будь-якому навчальному закладі ніколи не будуть контактувати учні семи, тринадцяти та сімнадцяти років. Зазначені особливості побудови освітнього середовища дали змогу виключити можливість булінгу та сформувати атмосферу рівності серед дітей [5].

Система освіти в Норвегії побудована на ідеї, що розвиток особистості більшою мірою напряму залежить від її взаємозв'язку з іншими. Окреслені засади діяльності дали поштовх для розвитку та практичного застосування систем оцінювання та самооцінювання. Норвезькі діти вміло дають оцінку як своїм рішенням, так і чужим. За допомогою викладача кожен здобувач освіти веде особистий щотижневий план домашньої самостійної роботи та окремо роботи в межах освітнього закладу [6].

Наприкінці кожного навчального дня педагог фіксує навчальні поступки всіх учнів та робить нотатки у спеціальному зошиті. Метод ведення індивідуального зошита допомагає вчителям не лише систематизувати та охарактеризувати досягнення дітей, а й надати професійні рекомендації для батьків. Зазначений метод взаємозв'язку педагогів із батьками є дуже важливим, оскільки з першого по сьомий клас норвезькі діти не отримують жодних оцінок [7]. Результатом дослідження загальної системи освіти в Норвегії стало узагальнення та побудова графіку (рис. 1).

У Норвегії є закони, які стверджують, що всі учні/учениці мають однакові права та доступ до адаптованого до власних потреб навчання. Усі діти повинні розвиватися і відчувати, що навчання було значущим для них, незалежно від того, мають вони відповідні здібності чи ні. Норвезький Закон про освіту наголошує, що адаптована середня освіта стосується всіх учнів без винятку: і тих, які навчаються швидше, ніж більшість, і тих, що мають певні труднощі. Школи несуть відповідальність за виявлення та розвиток індивіду-

Рис. 1. Загальна система освіти в Норвегії

альних здібностей дітей. Викладачам дозволено створювати спеціальні інтелектуально складні завдання, якщо це так необхідно для того, щоб отримати достатню користь від навчання та розвинути всі здібності учня [8].

Провідною ідеєю початкової освіти в Норвегії є піклування про індивідуальні потреби кожного окремого учня. До дітей з обдарованістю частіше застосовують метод виклику, щоб підтримувати мотивацію до пізнавальної діяльності. Значений вид навчання має бути адаптовано так, щоб виклики в будь-який час давали учням жагу до досліджень та бажання прагнути нових знань та вмінь.

Маємо зазначити, що в Норвегії було проведено небагато досліджень з означеної теми. Першою магістерською роботою щодо проблеми обдарованості учнів є робота Лінди Апальнес Гардер, у якій зазначено, що сучасний етап розвитку початкової освіти в Норвегії характеризується широким підходом до адаптивної освіти із застосуванням таких освітніх стратегій, як сегрегація, збагачення та прискорення. Зазначені освітні стратегії, на думку дослідниці, дають змогу педагогам значно ефективніше працювати з обдарованими дітьми [8].

Так, стратегія *сегрегації* передбачає формування однорідних груп дітей відповідно до їхніх здібностей. У Норвегії після застосування такого підходу було повністю ліквідовано або реорганізовано у центри компетенції спеціальні школи. Видатний зарубіжний учений Скоген Ідсе у своїх наукових доробках детально описує спосіб сегре-

гації у початковій школі, де, групуючись за здібностями, обдаровані учні можуть спілкуватися з інтелектуальними однолітками й отримувати більш ефективне та вмотивоване освітнє середовище [9].

Прискорення – ще одна освітня стратегія, яку можна використовувати в школах для адаптації обдарованих дітей. Суть зазначеної стратегії полягає у швидкості проходження навчального плану. Учні, які сприймають та застосовують нові знання й способи дій, як правило, легко та швидко отримують додаткові завдання, що створюють нові виклики для них. У таких ситуаціях учитель повинен використовувати акселерацію як педагогічну стратегію, щоб здобувачі могли рухатися вперед у навчальній програмі, вивчати нове, підтримуючи свою особисту мотивацію та жагу до нових знань і вмінь [9].

Прискорення лише з окремих предметів також є стратегією, яку можна використовувати в роботі з обдарованими дітьми. Норвезькі педагоги зазначають, що дитина може бути обдарованою у певній сфері та мати певні труднощі у вивченні нецікавих для неї предметів [10]. Зазвичай учителі найбільше зосереджуються на труднощах цих дітей, не помічаючи талановитого боку. Наприклад, обдарована дитина може володіти знаннями з математики, але не вміти читати або мати розвинуті мовні навички, будучи аутистом.

Стратегія *збагачення*, по суті, означає, що програму необхідно розширити або поглибити. За словами Скоген Ідсе, зазначений спосіб є найбільш використовуваним під час складання освітніх програм для обдарованих дітей. Зазначену стратегію можна застосовувати, коли учні вивчають навчальний матеріал швидше, ніж решта класу, після кожної теми або в кінці року. Прискорення повинно тривати постійно, з використанням часу так, щоб діти отримували можливість реалізувати свій навчальний потенціал. Під збагаченням також розуміють діяльність, спрямовану на самоосвіту. У норвезькій педагогічній практиці цей вид освіти не пов'язаний зі створенням відчуття нудного повторення, а покликаний дати дитині можливість глибше зрозуміти вивчений на уроках матеріал або дізнатися нову інформацію з досліджуваної теми. Важливою особливістю саме норвезької стратегії збагачення є спрямованість не лише на когнітивний, а й на соціальний та емоційний розвиток дитини. До збагачувальної діяльності зазвичай відносять участь у хорі, спортивні заняття, навчання лідерським навичкам та/або веденню дебатів [9].

На думку норвезьких педагогів, найефективніший спосіб навчати учнів із потужним академічним потенціалом – це створення гнучкості та можливість до поглибленого навчання у межах

звичайного класу. У практичній діяльності є багато варіантів для адаптації обдарованих учнів. Часто поєднання кількох стратегій забезпечує найкращий спосіб навчання.

У Норвегії значна роль належить діагностиці та своєчасному виявленню обдарованості в молодших школярів. Так, картографування за допомогою контрольних списків є швидким і простим методом для того, щоб ідентифікувати учня/ученицю з великим навчальним потенціалом. Зазвичай контрольні листи містять анкету з 25 питаннями, які потрібно заповнити дитині самостійно. Контрольний список використовують як тести здібностей. Вони не мають чітко визначених результативних діапазонів чисел, як у стандартизованому тесті, але дослідження доводять, якщо учень має вище 30 балів у тесті, то є доцільність у подальшій діагностиці. Якщо результат діагностики більше 35 балів, то існує велика ймовірність того, що дитина має значний потенціал [8].

Норвезький досвід реформування системи освіти в досить короткий термін доводить, що успіх можливий лише за умови підвищення державної підтримки; чіткого плану та розподілу повноважень між усіма гілками влади; координації та моніторингу реформи Міністерством освіти; урахування думки громадськості.

На наше переконання, компетентність учителя також є одним із найважливіших чинників ефективного освітнього результату серед учнів з особливими здібностями у навчанні. На прикладі Норвегії бачимо, як постійний контроль та фінансування освітніх реформ із боку держави забезпечують розвиток та вдосконалення всіх напрямів та рівнів освіти. В умовах сьогодення аналіз норвезького досвіду є позитивним щодо оновлення системи професійної підготовки українських педагогів до роботи з обдарованими дітьми, оскільки існує необхідність у підвищенні рівня психолого-педагогічних знань фахівців; пошуку нових форм та методів у навчанні, що побудовані на ідеях гуманізації, інноваційності та співробітництва.

Висновки. Отже, провідною ідеєю початкової освіти в Норвегії є піклування про індивідуальні потреби учня/учениці. До дітей з обдарованістю частіше застосовують метод виклику, щоб підтримувати мотивацію до навчання. Зазначений вид навчання має бути реалізовано так, щоб виклики в будь-який час давали здобувачам освіти жагу до досліджень та бажання прагнути нових знань. Застосування таких освітніх стратегій, як сегрегація, збагачення та прискорення, дає змогу педагогам ефективно працювати з обдарованими дітьми. Проте, на наше переконання, досвід норвезьких педагогів має бути адаптований відповідно до

соціальних та економічних реалій нашої держави, навряд чи дасть позитивні результати та користь бо сліпе копіювання закордонних освітніх реформ вітчизняній системі освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скрипченко О., Долинська Л., Огороднійчук З. Загальна психологія: теоретико-методичні засади : підручник. Київ : Каравела, 2017. 464 с.
2. Антонова О.Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу : монографія. Житомир : ЖДУ, 2005. 456 с.
3. Тесленко В.В. Педагогічний супровід обдарованих учнів у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 3(34). С. 5–9.
4. Семілетко В.І. Система підготовки педагогічних кадрів у Норвегії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 1996. 24 с.
5. «І те, і те – фрукт. Але то яблуко, а то – груша»: про різницю навчання в школах Норвегії та України. URL: <https://nus.org.ua/articles/i-te-i-te-frukt-ale-to-yabluko-a-to-grusha-pro-riznytsyu-navchannya-v-shkolah-norvegiyi-ta-ukrayiny/> (дата звернення: 24.11.2023).
6. The education system in Norway. URL: <https://www.udir.no/contentassets/b54ac3a95899409e8629a9f3606d4408/engelsk---informasjon-om-barnehage-og-opplaring-i-norge.pdf> (дата звернення: 24.11.2023).
7. Barn og unge med stort læringspotensial. URL: <https://www.baerum.kommune.no/globalassets/tjenester/skole/digital-ressursperm-om-barn-og-unge-med-stort-laringspotensial-30.-nov-2016.pdf> (дата звернення: 24.11.2023).
8. Evnerike barn i barnehagen. URL: https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/10642/1296/Gardar_Linda_Apalnes.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 24.11.2023).
9. A. Lenvik, L. Øen Jones, E. Hesjedal. Adapted Education for Gifted Students in Norway: A Mixed Methods Study. *Education Sciences*. 2023. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/13/8/774> (дата звернення: 24.11.2023).
10. Lisbeth M. Brevik, Ann Elisabeth Gunnulfson. Differensiert undervisning for høytpresterende elever med stort læringspotensial. *Acta Didactica Norge*. 2016. Vol. 10. P. 212–233.

REFERENCES

1. Skrypchenko O., Dolynska L., Ogorodnychuk Z. (2017). *Zahalna psykholohiia: teoretyko-metodychni zasady* [General psychology: theoretical and methodological foundations]. Kyiv: Caravel. (in Ukrainian)
2. Antonova O.E. (2005). *Obdarovanist: dosvid istorychnoho ta porivnialnoho analizu* [Giftedness: experience of historical and comparative analysis]. Zhytomyr: ZhDU. [in Ukrainian].
3. Teslenko V.V. (2015). Pedagogichnyi suprovod obdarovanykh uchniv u suchasnomu zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi [Pedagogical support of gifted students in a modern comprehensive educational institution]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 3 (34), 5–9. [in Ukrainian].
4. Semiletko V.I. (1996). System of training of pedagogical personnel in Norway: PhD thesis abstract. L. [in Ukrainian].
5. «Both this and that are fruits. But that's an apple, and that's a pear»: about the difference in education in Norwegian and Ukrainian schools. Available at: <https://nus.org.ua/articles/i-te-i-te-frukt-ale-to-yabluko-a-to-grusha-pro-riznytsyu-navchannya-v-shkolah-norvegiyi-ta-ukrayiny/> (accessed 24 November 2023). [in Ukrainian].
6. The education system in Norway. Available at: <https://www.udir.no/contentassets/b54ac3a95899409e8629a9f3606d4408/engelsk---informasjon-om-barnehage-og-opplaring-i-norge.pdf> (accessed 24 November 2023). [in Ukrainian].
7. Children and young people with great learning potential. Available at: <https://www.baerum.kommune.no/globalassets/tjenester/skole/digital-ressursperm-om-barn-og-unge-med-stort-laringspotensial-30.-nov-2016.pdf> (accessed 24 November 2023). (in Norwegian)
8. Gifted children in kindergarten. Available at: https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/10642/1296/Gardar_Linda_Apalnes.pdf?sequence=2&isAllowed=y (accessed 24 November 2023). (in Norwegian)
9. A. Lenvik, L. Jones, E. Hesjedal. (2023). Adaptovana osvita dlia obdarovanykh uchniv u Norvehii: doslidzhennia zmishanykh metodiv [Adapted Education for Gifted Students in Norway: A Mixed Methods Study]. *Pedahohichni nauky*, 13, 1–22. Retrieved from: <https://www.mdpi.com/2227-7102/13/8/774> (accessed 24 November 2023). (in Norwegian)
10. Lisbeth M. Brevik, Ann Elisabeth Gunnulfson. (2016). Dyferentsiiovane navchannia dlia uspishnykh uchniv z velykym navchalnym potentsialom. [Differentiated teaching for high-achieving students with great learning potential]. *Acta Didactica Norvehiia*, 10, 212–233. (in Norwegian)